

A magánerdő-telepítés lehetőségei a dunántúli agrárvállalkozásokban

Ismert tény, hogy a '90-es évek elejétől a kárpótlási folyamat során az erdőterületek 40%-a magánkézbe került. A közel-múltban a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv részeként elfogadott Magyar Nemzeti Erdőprogram céljai között éves szinten 15 ezer hektár erdőterület telepítését irányozza elő, ezzel szolgálva a 2035-ig elérendő célt, melyben az ország erdő-sűrűségének 26 százalékosra emelését tűzte ki. Ehhez a jelenlegi, megközelítőleg 1,9 millió hektáros erdővagyonunkat 700 ezer hektárral kell növelni.

Csatlakozásunkkal az uniós támogatási rendszer előnyeit a hazai gazdálkodók is élvezni fogják, ez pedig várhatóan lendületet fog adni az erdőtelepítéseknek ország-szerte. Az erdőprogram óvatosan fogalmaz a telepítési célokkal, és az új támogatási rendszer bevezetésének kezdeti időszakában mérsékli a telepítési előirányzatokat, így 2004-ben 9000 ha, 2005-ben 10 000 ha, 2006-ban pedig 11 000 ha erdő telepítését tervezi. Az erdőtelepítések 80%-ban magánterületeken valósultak meg és mivel az állami tulajdonban lévő erdőterületeken gazdálkodóknak nem áll rendelkezésére meg-felelő mennyiségű földterület, a tendencia a jövőben is hasonlóan fog alakulni, ezzel együtt a magánerdő aránya várhatóan 50% fölé emelkedik.

Az erdőtelepítéseket számos uniós törekvés is szorgalmazza. Ezek a szempontok megjelennek az energiapolitikában, a gazdaságpolitikában és a közös agrárpolitikában is.

Az EU energiapolitikájában a hangsúly egyre inkább a megújuló ún. nem fosszilis energiahordozók irányába ki-

vánja eltolni és arányukat az energiatermelésben a jelenlegi 6%-ról 2010-ig 12% növelni. A megnövekedett igényt alapvetően az erdészeti és az agrárszektorban megtermelt biomassa bevonásából akarják fedezni. Hazánk ezen a téren le van maradva, de a tervek szerint a jelenlegi 3,5%-os hányad 2010-ig 6%-ra, 2020-ig pedig 12%-ra fog növekedni.

Az erdő gazdasági súlyát az Unióban az erdőre alapozott ipar (ún. FB-IND¹) emeli ki, mely az egyik legnagyobb ipari szektor. Termelési értéke 1997-ben elérte a 319 milliárd eurót, hozzáadott értéke, pedig a 112 milliárd eurót, valamint közvetlenül 2,4 millió főt foglalkoztat. Ezzel az EU feldolgozóipari teljesítményének és foglalkoztatásának 10%-át képviseli. Az EUROSTAT adatai szerint 63 000 vállalatot foglal magába köztük jelentős számú kis- és középvállalkozást, melyeket 12 millió magán-erdő tulajdonos lát el nyersanyaggal.

A közös agrárpolitika (CAP²) ugyan nem szabályozza közvetlenül a tagállamok erdőgazdálkodását, helyette az EU erdőstratégiát fogalmazott meg, melynek irányelveit a hazai nemzeti programok kidolgozásánál figyelembe kell venni. Érdekes különbség, hogy az EU-s stratégia az erdő gazdasági rendeltetését tekinti elsőrendűnek, elismerve az egyéb funkciókat (közjóléti, immateriális hasznok), a hatályos magyar erdőtörvény (1996. évi LIV. sz. tv. 2. és 16.§) viszont ezeket egyenrangúnak és elválaszthatatlannak tartja. Két fontos direktíva fogalmazódik meg a 2004-ben megreformált CAP-ben. Az egyik a mezőgazdasági termelés csök-

kentése, a szántóterületek termelésből való kivonásával, a másik pedig vidékfejlesztési célok többirányú támogatása. Az előbbi azért érdekes, mert a kivonás egyik kézenfekvő alternatívájának az erdőtelepítést tekinti, az utóbbi pedig azért, mert ez a fejezet tartalmazza a mezőgazdasági területek beerdősítésének és az erdőgazdálkodás támogatásának jogcímeit. Az EU törekvéseinek komolyságát hangsúlyozza, hogy 2007 és 2013 között évente 13,7 milliárd euróval fogja növelni az ezen célok megvalósítására szánt költségvetését.

A támogatási formák közül a mezőgazdasági területek erdősítésekor a szántóföldi termelés elmaradásából származó jövedelem pótlásának támogatását tekinthetjük a legfontosabb újdonságnak. Jelenleg ez maximum 187 euró/év összegben és maximum 20 éves időtávra vehető igénybe, bár az új CAP már csak 10 éves maximumot említ 2007-től. Kiemelendő még, hogy támogatások igényelhetők az egyéb, erdőtelepítések védelmét szolgáló intézkedésekre, így a vadvédelmi kerítés építésére is (3,79 euró/m).

A hazai és a nemzetközi törekvések tehát egy irányba hatnak, és pedig az országos erdő-sűrűség növelésének, illetve a gazdaságtalan mezőgazdasági szántóterületek beerdősítésének irányába. A magán tulajdonban lévő mezőgazdasági földeken történő erdőtelepítések révén egyre több olyan agrárvállalkozás működik Magyarországon, amely mező- és erdőgazdálkodást egyaránt folytat. Mivel az ország messze van még az erdőprogramban megfogalmazott cél elérésétől, várható, hogy az ilyen vállalkozások száma és szerepe a magánerdő-gazdálkodásban, valamint az erdőtelepítések kivitelezésében nőni fog.

¹ Forest Based Industries – Erdőre alapozott ipar.

² Common Agricultural Policy – Közös Agrárpolitika, mely a tagállamok agrárgazdaságára vonatkozó egységes szabályokat foglalja rendszerbe, tartalmazza a támogatások és kifizetések rendszerét és szabályait.

Fontos és érdemes tehát tudni, hogy **milyen lehetőségek** rejlenek az együttes gazdálkodási formában, **milyen tervekkel** rendelkeznek a gazdálkodók akiknek a területein az erdőtelepítések megvalósíthatóak, **mi motiválja** őket arra, hogy földjeiken erdőt telepítsenek, illetve **milyen gazdálkodási viszonyok** jellemzik őket, melyek a fentiek alapját képezik.

A kérdések megválaszolásának érdekében kérdőíves felmérést készítettünk két dunántúli megye gazdálkodóinak körében. A megkérdezés személyesen, kérdezőbiztos segítségével történt Somogy és Győr-Sopron-Moson megyében. A kérdőív 17 db kvantitatív és kvalitatív kérdést tartalmazott. A gazdálkodók kiválasztásában a fő szempont olyan emberek megkeresése volt, akik magán vagy társas formában mezőgazdasági termeléssel és erdőgazdálkodással egyaránt foglalkoznak, vagy a foglalkoztak a múltban. Mivel valódi felmérések ilyen téren nem készültek, a kiválasztásnál az ÁESZ (Állami Erdészeti Szolgálat) munkatársai voltak segítségünkre.

A felmérés során több mint 200 gazdálkodót kérdeztünk meg és 183 értékelhető kérdőívet dolgoztunk fel a két megyére vonatkozóan. A válaszadók nagyobb hányada, 144-en valamely **egyéni formában**, míg 39-en **társas formában** gazdálkodnak. Az egyéni gazdálkodók többsége östermelő (52%), családi gazdálkodó (27%) és kisebb hányaduk egyéni vállalkozó (21%). A társas formában gazdálkodók többsége betéti (51%) vagy korlátozott felelősségű társaság (33%) formájában működik.

Vizsgáltuk a válaszadók **koreloszlását** és hogy mennyi ideje foglalkoznak gazdálkodással. Azt tapasztaltuk, hogy a terület nagyon el van „öregedve” a többség (51%) 50 év feletti, vagy (86%) 40 évesnél idősebb. A fiatalok aránya nagyon alacsony, a gazdálkodóknak mindössze 3%-a fiatalabb 30 évesnél. Hasonlóan alakul a **gazdálkodásban eltöltött évek** száma is, a többség (58%) több mint 15 éve, illetve 23% több mint 10 éve dolgozik ezen a területen. A pályakezdők aránya mindössze 3%. Ez a kedvezőtlen tendencia, nem csak hazánkban, de az EU-ban is problémát jelent, ezért a CAP itthon is igénybe vehető jogcímeket tartalmaz a mezőgazdaságban a fiatal pályakezdők és a mezőgazdaságban dolgozók korai nyugdíjazásának támogatására.

Az **iskolai végzettség** tekintetében 34% rendelkezik valamilyen diplomával, 43% szaktechnikusi végzettséggel, 12% érettségizet és 12% fejezte be tanulmányait az általános iskolában. Ér-

dekes, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkezők közül mindössze 5% rendelkezik erdészeti diplomával. A válaszadók iskolai végzettsége tehát általában magasnak mondható.

Az **alkalmazottak** körében az idénymunka dominál, 74 gazdálkodó 303 idénymunkással dolgozik, 39 alkalmaz összesen 209 főfoglalkozású munkaerőt. Gazdaságonként az átlagos főfoglalkozású munkaerők létszáma 11 fő, az idénymunkásoké pedig 9 fő. A gazdaságokban összesen 72 (átlagosan 3,5) teljes időben dolgozó és 121 (átlagosan 2,9) részmunkaidőben dolgozó családtag tevékenykedik. Az idénymunka jelentősége tehát nagy és a családtagok szerepvállalása is jelentős a gazdálkodásban. Ez utóbbi azért érdekes, mert alapja lehet a nyugaton sikeresen működő családi és farmgazdaságok kialakulásának.

A 183 gazdálkodó megközelítőleg 14 ezer ha szántóterülettel, 200 ha szőlővel, 3000 ha gyepterülettel, 8500 ha erdővel és 200 ha egyéb művelési ágba sorolt területtel rendelkezik. A szántóterületek átlagos aranykorona értéke 17, fontos azonban megemlíteni hogy 4400 ha kevesebb, mint 15 aranykoronás, vagyis a területek 42%-át a **gazdaságtalan szántó** kategóriájába sorolhatjuk, és csak 20% (2500 ha) rendelkezik 20-nál magasabb aranykorona értékkel. A szintén alacsony aranykoronás gyepterületeket a felsorolás nem tartalmazza, bár ezek is az erdőtelepítés lehetséges helyszínei.

Az **erdőterületek kezelésében** az erdőbirtokossági társulás és az egyéni erdőgazdálkodás dominál. Az erdőterületeket 3% erdőszövetkezeti formában, 31% erdőbirtokossági társulás, 9% gazdasági társaság tagjaként, 22% megbízásos szerződés segítségével, 33% pedig egyéni erdőgazdálkodóként kezeli.

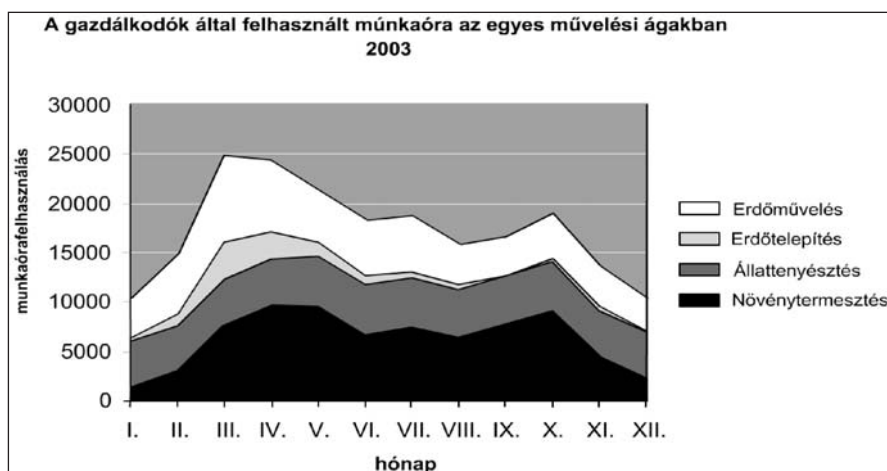
A hagyományos agrárgazdaságokban az **erdőgazdálkodás társításának** célja

nagy részben a mezőgazdasági munkaerő téli foglalkoztatásának elősegítése, a jobb munkaerő-kihasználás volt, hiszen az erdei munkák télen is elvégezhetőek voltak. Ezek a szempontok megjelennek a Magyar Nemzeti Erdőstratégiában és a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervben is. A modern gépesített erdőtelepítés és erdőgazdálkodás gyakorlatában azonban ez már nem igaz. A munka idényszerűsége az erdőgazdálkodásban is a mezőgazdasági munkákéhoz hasonló, ilyen formában az erdő már nem tölt be kiegyenlítő szerepet (1. ábra).

A gazdálkodók összesen **8583 ha** erdőterületen gazdálkodnak, melynek fafajonkénti megoszlásában kettős dominancia – az akác (2656 ha) és a tölgy (1444 ha) túlsúlya – tapasztalható. A többi célállomány egyenként nem éri el az 500 hektárt, a legkisebb területet a fenyő foglalja el (228 ha). A koreloszlás a tölgy esetében egyenletes volt, a vágásérett állomány azonban csak 7%, az akác eloszlása egyenetlenebb – a többség a 20-30 éves kategóriába esett – a vágásérett állomány aránya 10% volt.

A felmért gazdálkodók 2001 és 2003 között összesen **1392 ha új erdőt telepítettek**, tehát az országos telepítések közel 3,5%-át (1. táblázat). Az akác ebből 58%-ot, míg a tölgy 18%-ot képviselt. A tölgy, mint őshonos, természet közeli faj preferált az erdőstratégia és a támogatások által, ennek ellenére azt tapasztaltuk, hogy az első kivételű állomány 92 ha tölgyvel szemben 328 ha akác volt, a befejezett erdőültetvényekben szintén hasonló volt az eltérés: 181 ha tölgy és 548 ha akác. A többi fafaj jóval kisebb arányban képviselteti magát. A telepítések nagy része (1033 ha) szántóterületen történt, kisebb hányaduk pedig gyepen (326 ha) és egyéb művelési ágban (33 ha).

A **telepítés költségét** a normatív támogatás összege fedezte azokban az esetek-

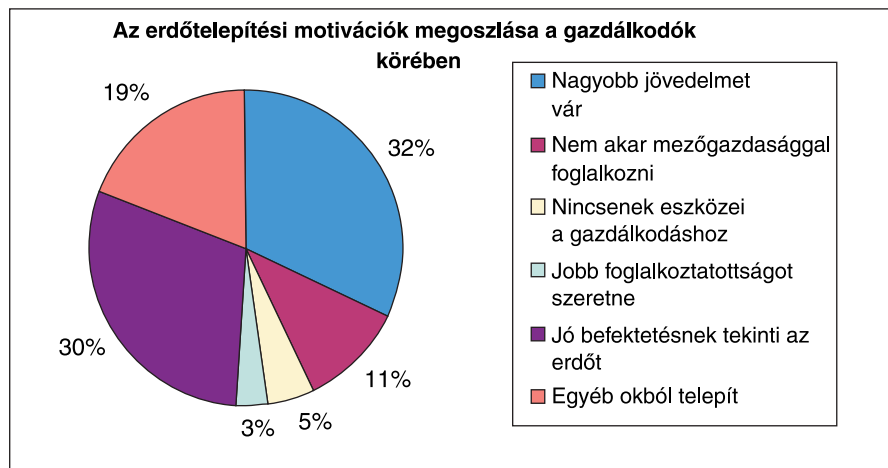

1. ábra

1. táblázat. A gazdálkodók erdőtelepítései az országos telepítések viszonylatában

Év	Országos	Megkérdezett gazdálkodók			
		Magán	Társas	Összesen	Országos = 100%
2001	15000	361	309	670	4,5%
2002	15000	265	116	381	2,5%
2003	9000	200	142	341	3,8%
2004 (terv)	9000	147	111	258	2,9%
2005 (terv)	10000	389	307	696	7,0%
2006 (terv)	11000	178	256	433	3,9%
Összesen	69000	1540	1240	2779	4,0%

(forrás: Magyarország Erdőállományai, www.fvm.hu; Magyar Nemzeti Erdőstratégia,)

2. ábra

ben, mikor a gazdálkodó önállóan állította elő a szaporítóanyagot és/vagy nem kellett 20-30%-nál nagyobb pótlást végeznie. Azonban a telepítések főként kedvezőtlen adottságú területeken történtek, így a gazdálkodók többségénél a költségek a támogatás összegénél valamivel magasabbak voltak, összességében átlagosan 38%-kal haladták meg azt. Tapasztaltunk viszont ritka kivételtként olyan esetet is, mikor a gazdálkodó 60%-os profitot realizált a támogatás és a költségek különbségeként. A szaporítóanyag szinte teljes mértékben csemete volt, a dugvány és a mag elenyésző százalékban szerepelt. A telepítés 92%-ban 10 foknál alacsonyabb lejtési viszonyok között valósult meg és többségében (65%) saját kivitelezésben, szolgáltatást mellőzve. A három év alatt összesen csak 50 400 folyóméter vadkerítés épült, mellyel főként a tölgyeket védtek.

A telepítésre felhasznált szántóterületeken az erdősitést megelőzően hagyományos termelés folyt. A területek rosszabb termőképességűek voltak, mint az országos átlag, a termelési költségek azonban nem voltak ténylegesen különbözők. A területeken főként kukoricát, kisebb részben búzát és tritikálét termesztettek, a többi növény aránya nem volt jelentős.

A gazdálkodók mindössze **43%-a tervez biztosan erdőtelepítést** az elkövetkező két évben (1. táblázat). Jelentős részük valamilyen külső tényezőtől tette függővé ilyen irányú szándékait. A legtöbben az új támogatási formák tisztázódására és ezen belül is főként a jövedelepótló támogatásokra vártak. Az elkövetkező két évben 1387 ha új erdő telepítését tervezik, a többségét szántón (936 ha) és gyepen (427 ha). Az előző évek tendenciával ellentétben a tölgy fog dominálni 703 hektárral, míg akácot 409 hektárra terveznek. A tölgy arányának tervezett növekedése a vadvédelmi kerítés építésére igényelhető támogatás megjelenésével magyarázható, amely csökkenti a telepítés kockázatát.

Az erdőtelepítések motivációinak vizsgálatánál azt tapasztaltuk, hogy a többség nagyobb **jövedelmet** vár az erdőtől, mint a mezőgazdálkodástól, illetve majdnem ennyien tekintik jó **befektetésnek** az erdőtelepítést. Az egyéb motivációk közül leggyakrabban az érzelmi kötődés fogalmazódott meg. A motivációs tényezők részletes eloszlását a 2. ábra tartalmazza. Példaként érdemes itt felhozni a belgiumi helyzetet, ahol a – hazánkhoz hasonlóan idős korú – agrárvállalkozások tulajdonosai azért telepítenek erdőt, mert nem

akarnak, vagy nem képesek már mezőgazdasági termeléssel foglalkozni és mivel a gazdaságot a fiatalok nem veszik át, ezért a földjeiket beerdősítik. Felmérésünkben ez a motiváció az egyéb indokot nem tekintve a harmadik helyen áll, hatását tehát nem szabad lebecsülni a külföldi tapasztalatok fényében. Az egyéb ok általában másodlagosan lett bejelölve és leggyakrabban az erdőhöz való érzelmi ragaszkodás került megfogalmazásra.

Következtetések és javaslatok

A mező- és erdőgazdálkodás egy gazdaságon belül történő felkarolásának jelentsége a rendszerváltást követően megnőtt és tovább fog növekedni uniós tagságunkkal. Az erdőtelepítési programban megfogalmazott célok túlnyomórészt magán földterületeken valósíthatók meg.

A vizsgált gazdálkodók többsége idős ember, több mint 15 éve foglalkozik mezőgazdasági termeléssel, sokan rendelkeznek közülük közép- vagy felsőfokú iskolai végzettséggel. A fiatalok számára nem vonzó ez a terület, kevés a pályakezdő.

Az erdőstratégiában megfogalmazott erdőtelepítési célok kivitelezéséhez szükséges földterületekkel a gazdálkodók rendelkeznek, az erdőtelepítésre motiváltak. Többségük több jövedelmet vár az erdőtől, illetve jó befektetésnek tekinti azt. A telepítések kivitelezéséhez szükséges eszközök és feltételek rendelkezésre állnak.

A telepített erdők – a fafajok szerinti eloszlást tekintve – többségben a nem őshonos akác irányába tolódtak el az elmúlt években, ami az országos stratégiai célokkal nem egyezett.

Az erdőtelepítési tervek összhangban állnak az erdőstratégia kívánalmaival, ami a támogatási rendszer átalakulásának tudható be. A gazdák jelentős része a jövedelepótló támogatások bevezetésétől teszi függővé telepítési terveit.

Sok gazdálkodó idős kora miatt, a mezőgazdasági termelés terheinek csökkentése érdekében vonja ki földterületeit a termelésből erdőtelepítést alkalmazva.

A mezőgazdasági munkaerő-felhasználás idényszerűségét az erdőgazdálkodás integrálása a magas gépesítési színvonal miatt nem csökkenti.

Andrásevi Zoltán

Veszprémi Egyetem Georgikon
Mezőgazdaságtudományi Kar.
az@georgikon.hu

Schiberna Endre

Nyugat-Magyarországi Egyetem,
eschiberna@emk.nyme.hu